



The Monadology

∞ Infinite Monad Theory by philosopher
Gottfried Wilhelm Leibniz.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés

2. A monadológia

§ 1 A Monád Meghatározása: Az Egyszerű Szubsztancia

§ 2 A Valóság Alapja: Miért Kell Létezniük Egyszerű Szubsztanciáknak

§ 3 A Természet Valódi Oszthatatlan Atomjai

§ 4 Természeti Örökkévalóság: A Monádok Nem Pusztulhatnak

§ 5 Eredeti Örökkévalóság: Monádok Nem Keletkezhetnek Természetesen

§ 6 Az Isteni Teremtés és Megsemmisítés Szükségessége

§ 7 A Légzésnyílás Nélküli Monád: Valódi Külső Hatás Hiánya

§ 8 Miért Kell Minőségeknek Lenniük a Monádoknak a Változás Magyarázatához

§ 9 A Megkülönböztethetetlenek Azonosságának Elve

§ 10 Minden Teremtett Dolog Belső Változékonysága

§ 11 Minden Természetes Változás Belső Forrása

§ 12 A Változás Elvének és Részletességének Szükségessége

§ 13 Sokaság az Egységben: Hogyan Változhat Egyszerű Lény

§ 14 Érzékelés (Tudattalan) Bevezetése és Elkülönítése a Tudattól

§ 15 Appetíció: A Változást Hajtó Belső Erő

§ 16 A Lélek Bizonyítéka a Sokaságra Egyszerű Szubsztanciában

§ 17 A Materializmus Megcáfolása: Az Érzékelés Nem Mechanikus

§ 18 Entelechia: A Monádok Belső Tökéletessége és Önállósága

§ 19 Lélekfokozatok: Csupasz Monádoktól a Tudatos Elmékig

§ 20 Az Eszméletlenség Átmeneti Állapota

§ 21 A "Kis Érzékelések" Állandó Valósága

§ 22 Az Állapotok Folytonosságának Törvénye

§ 23 A Tudattalan Érzékelések Bizonyítéka a Tudatból

§ 24 A Csupasz Monádok Állapota: Állandó Kábulat

§ 25 Hogyan Teremtenek Különös Érzékelést a Szervek az Állatokban

§ 26 Empirikus Gondolkodás: Hogyan Utánozza az Emlékezet az Ész

§ 27 Az Erős Képzelet Forrása

§ 28 Emberek Mint Empirikusok a Legtöbb Cselekvésben

§ 29 Az Ész Megkülönböztető Vonása: Szükségszerű Igazságok

§ 30 Hogyan Vezetnek a Reflexív Cselekvések Isten és Metafizika Ismeretéhez

§ 31 Az Első Nagy Elv: Az Ellentmondás Elve

§ 32 A Második Nagy Elv: A Megfelelő Ok Elve

§ 33 Az Igazság Két Birodalma: Szükségszerű vs. Véletlen

§ 34 A Szükségszerű Igazságok Analitikus Modellje

§ 35 Az Elemzés Alapja: Egyszerű Ideák és Azonos Igazságok

§ 36 A Megfelelő Ok Elvének Alkalmazása Véletlen Tényekre

§ 37 A Véletlen Okok Végtelen Visszafejtése

§ 38 Szükségessége egy Szükségszerű Lénynek Mint Végső Ok

§ 39 Isten Egységének és Elégségességének Következtetése

§ 40 A Szükségszerű Lény Tulajdonságai: Korlátlan és Minden-Valóság

§ 41 Isten Abszolút és Végtelen Tökéletességének Meghatározása

§ 42 A Tökéletlenség Eredete Korlátozott Teremtményekben

§ 43 Isten Mint Minden Lehetőség és Lényeg Alapja

§ 44 Miért Igényel a Lehetőség egy Létező Szükségszerű Lényt

§ 45 Az A Priori (Ontológiai) és A Posteriori (Kozmológiai) Bizonyítékok Istenre

§ 46 Isten intellektusa kontra akarata: A szükségszerű igazságok nem-önkényes természete

§ 47 A monádok folyamatos áradása Istentől

§ 48 Isten hármasszerkezete és tükröződése a monádokban

§ 49 Cselekvés mint tiszta észlelés, szenvedés mint zavart észlelés

§ 50 A teremtmény tökéletességének és aktivitásának mértéke

§ 51 A monádok közötti befolyásolás természete: Ideális és Isten által közvetített

§ 52 A cselekvés és szenvedés relativitása

§ 53 Az elégséges ok szükségessége egy lehetséges világ kiválasztásához

§ 54 A választás kritériuma: Tökéletesség fokai

§ 55 A Legjobb Világ megvalósítása Isteni Bölcsesség, Jóság és Hatalom által

§ 56 Univerzális kölcsönös kifejezés: Minden monád tükrözi az egész világegyetemet

§ 57 Perspektivizmus: Ugyanazon világegyetem különböző látványa

§ 58 Az optimalizáló formula: Maximális változatosság, maximális rend

§ 59 A nagy hipotézis, amely felnagyítja Isten dicsőségét

§ 60 Hogyan reprezentálja egy monád az egész világegyetemet korlátozott nézőpontjából

§ 61 A kifejezés fizikai alapja: Minden anyag összefüggése

§ 62 A test mint a lélek kifejezésének közvetítője

§ 63 A lélek és szerves test egyesülése élő lényt alkot

§ 64 A természetes gépek végtelen komplexitása a mesterségesekkel szemben

§ 65 Az anyag tényleges végtelen felosztása

§ 66 A világ bennünk: Az anyag minden része élettel telített

§ 67 Az élet végtelen rekurziója: Világok világokban

§ 68 Az élet mindent áthat, még a látszólag "élettelen" anyagot is

§ 69 A káosz és meddőség illúziója

§ 70 Az élőlények hierarchiája: Domináns és alárendelt monádok

§ 71 A test állandó áramlásban van

§ 72 Metamorfózis, nem testvándorlás (Metempsychosis)

§ 73 Nincs valódi keletkezés vagy halál, csak átalakulás

§ 74 Preformáció: Az állat már benne van a magban

§ 75 Spermatikus állatok és a kevés "kiválasztott"

§ 76 Minden állat természetes örökkévalósága

§ 77 A lélek és magának az állatnak elpusztíthatatlansága

§ 78 A test-lélek probléma megoldása: Előre létesített harmónia

§ 79 A hatékony és végokok birodalmainak harmóniája

§ 80 Descartes tévedésének helyesbítése test-lélek kölcsönhatásban

§ 81 Az előre létesített harmónia összefoglalása

§ 82 A racionális lelkek különleges teremtménye

§ 83 Szellemek mint Isten képei, képesek tudásra és teremtésre

§ 84 Isten kapcsolata a szellemekkel: Fejedelem és Atya

§ 85 A csúcspont: Isten Városa

§ 86 A morális világ mint Isten legfőbb remekműve

§ 87 A magasabb harmónia: A természet és a kegyelem között

§ 88 Természetes események erkölcsi célokat szolgálnak

§ 89 A Világmechanika Igazsága

§ 90 Az Isteni Gondviselés és a Legjobb Világ Megvalósulása

Nyomtatva: 2025. november 22.

<https://hu.cosmicphilosophy.org/books/leibniz-monadology/>

FEJEZET 1.

Bevezetés

A monadológia (1714) Gottfried Wilhelm Leibniztől

1 714-ben a német filozófus, Gottfried Wilhelm Leibniz elméletet alkotott a ∞ végtelen monádokról. A Monadológia (franciául: La Monadologie) Leibniz kései filozófiájának egyik legismertebb műve. Ez egy rövid szöveg, amely mintegy 90 bekezdésben bemutatja az egyszerű szubsztanciák vagy ∞ végtelen monádok metafizikáját.

Utolsó, 1712-től 1714 szeptemberéig tartó Bécs-i tartózkodása alatt Leibniz két rövid francia nyelvű szöveget írt, amelyek filozófiájának tömör bemutatását célozták. Halála után a „*Principes de la nature et de la grâce fondés en raison*“, amely Savoyai Jenő hercegnek szólt, Francia nyelven jelent meg Hollandiában. A filozófus Christian Wolff és munkatársai a második szöveg német és latin nyelvű fordításait adták ki, amelyek később „A monadológia“ néven váltak ismertté.

A könyv  CosmicPhilosophy.org-i kiadását 42 nyelvre fordították le az eredeti francia szövegből a 2024/2025-ös legújabb mesterséges intelligencia technológiák segítségével. Az új német és angol fordítások minősége vetekedhet az 1720-as eredeti fordításokkal. Számos nyelv esetében a kiadvány világpremier.

FEJEZET 2.



A monadológia

Gottfried Wilhelm Leibniz, 1714

Principia philosophiæ seu theses in gratiam principis Eu-genii
conscriptæ

§ 1

A monász, amelyről itt beszélünk, nem más, mint egy egyszerű *szubsztancia*, amely az összetettek alkotórésze; egyszerű, azaz részek nélküli (*Theod.*, § 10⁴).

§ 2

És kell, hogy legyenek egyszerű szubsztanciák, mivel vannak összetettek; mert az összetett nem más, mint az egyszerűek halmaza vagy *aggregátuma*.

§ 3

Ahol pedig nincsenek részek, ott nincs sem kiterjedés, sem alak, sem lehetséges oszthatóság. És ezek a monászok a természet valódi atomjai és egyszóval a dolgok elemei.

§ 4

Nincs ok felbomlástól tartani, és nem létezik olyan elképzelhető mód, amely által egy egyszerű szubsztancia természetes módon elpusztulhatna (§ 89).

§ 5

Ugyanezen okból nincs olyan mód sem, amely által egy egyszerű szubsztancia természetes módon keletkezhetne, mivel nem jöhet létre összetétel által.

§ 6

Így elmondható, hogy a monások nem kezdődhetnek és nem végződhetnek másként, csak hirtelen, azaz csak teremtés által kezdődhetnek és csak megsemmisülés által végződhetnek; míg az, ami összetett, részek által kezdődik vagy végződik.

§ 7

Az sem magyarázható meg, hogyan változhatna vagy módosulhatna egy monász belső természetében valamely más teremtmény által; mivel nem lehet benne semmit áthelyezni, sem elképzelni benne olyan belső mozgást, amely ott gerjeszthető, irányítható, növelhető vagy csökkenthető lenne; mint ahogy ez lehetséges az összetettekben, ahol a részek között változások történnek. A monásoknak nincsenek ablakaik, amelyeken keresztül bármi be- vagy kiléphetne. Az akcidensek nem tudnak leválni, sem a szubsztanciákon kívül vándorolni, mint ahogy azt egykor a skolasztikusok érzékelhető fajai tették. Így sem szubsztancia, sem akcicens nem léphet be kívülről egy monászbba.

§ 8

Mindazonáltal a monászoknak kell, hogy legyenek bizonyos tulajdonságaik, különben még csak létezők sem lennének. És ha az egyszerű szubsztanciák nem különböznének tulajdonságaikban, nem lenne mód észrevenni semmilyen változást a dolgokban; mivel ami az összetettben van, az csak az egyszerű összetevőkből származhat; és ha a monászoknak nem lennének tulajdonságaik, megkülönböztethetetlenek lennének egymástól, mivel mennyiségileg sem különböznek: következésképpen, ha feltételezzük a teljességet, minden hely mindig csak azt kapná a mozgásban, ami egyenértékű azzal, amije volt, és a dolgok egyik állapota *megkülönböztethetetlen* lenne a másiktól.

§ 9

Sőt, minden monásznak különböznie kell minden másától. Mert a természetben soha nincs két olyan létező, amely tökéletesen olyan lenne, mint a másik, és ahol ne lehetne találni belső különbséget, vagy olyat, amely belső megnevezésen alapul.

§ 10

Azt is elfogadottnak veszem, hogy minden teremtetett létező ki van téve változásnak, következésképpen a teremtetett monász is, és hogy ez a változás folyamatos mindegyikben.

§ 11

Abból, amit az imént mondtunk, következik, hogy a monások természetes változásai egy *belső princípiumból* erednek, mivel külső ok nem képes befolyásolni belső világukat (§ 396, § 900).

§ 12

De a változás elvén kívül kell lennie egy *részletezésnek arról, ami változik*, amely úgymond meghatározza az egyszerű szubsztanciák specifikációját és változatosságát.

§ 13

Ennek a részletezésnek magában kell foglalnia a sokaságot az egységben vagy az egyszerűben. Mivel minden természetes változás fokozatosan történik, valami változik és valami megmarad; következésképpen az egyszerű szubsztanciában kell lennie az állapotok és viszonyok sokaságának, bár nincsenek benne részek.

§ 14

Az átmeneti állapot, amely magában foglalja és képviseli a sokaságot az egységben vagy az egyszerű szubsztanciában, nem más, mint amit *percepciónak* nevezünk, amit meg kell különböztetni az appercepciótól vagy a tudatosságtól, ahogy ez később ki fog derülni. És éppen ebben hibáztak nagyot a kartéziánusok, amikor semmibe vették azokat a percepciókat, amelyeknek nem vagyunk tudatában. Ez vezetett ahhoz a

hitükhöz is, hogy csak a szellemek voltak monáoszok, és hogy nem léteztek állati lelkek vagy más entelecheiák; és hogy összekeverték a köznépkel együtt a hosszú kábultságot a szigorú értelemben vett halállal, ami miatt a skolasztikus előítéletbe estek a teljesen elkülönült lelkekről, és ami megerősítette a rosszul gondolkodó szellemeket a lelkek halandóságának hitében.

§ 15

A belső elv cselekvése, amely a változást vagy az egyik percepcióból a másikba való átmenetet okozza, *appetíciónak* nevezhető: igaz, hogy a vágy nem mindig képes teljesen elérni azt a teljes percepciót, amelyre törekszik, de mindig elér valamit belőle, és új percepciókhoz jut.

§ 16

Mi magunk is megtapasztaljuk a sokaságot az egyszerű szubsztanciában, amikor azt találjuk, hogy a legkisebb gondolat, amelynek tudatában vagyunk, változatosságot foglal magában a tárgyban. Így mindazoknak, akik elismerik, hogy a lélek egyszerű szubsztancia, el kell ismerniük ezt a sokaságot a monászban; és Bayle úrnak nem kellett volna nehézséget találnia ebben, ahogy azt tette szótárának *Rorarius* szócikkében.

§ 17

Egyébként el kell ismerni, hogy a percepció és ami tőle függ, *mechanikai okokkal megmagyarázhatatlan*, azaz alakzatokkal és mozgásokkal. És ha elképzelünk egy gépet, amelynek szerkezete gondolkodásra, érzésre és percepcióra képes; el tudjuk képzelni felnagyítva, ugyanazokat az arányokat megtartva, úgy hogy be lehessen lépni bele, mint egy malomba. És ha ezt feltételezzük, belül vizsgálva csak olyan alkatrészeket találunk, amelyek egymást tolják, és soha nem találunk semmit, ami megmagyarázná a percepciót. Így ezt az egyszerű szubsztanciában kell keresni, nem pedig az összetettben vagy a gépben. Valójában csak ezt lehet megtalálni az egyszerű szubsztanciában, vagyis a percepciókat és azok változásait. Csak ebben állhatnak az egyszerű szubsztanciák összes belső cselekvései (Előszó ***, 2 b⁵).

§ 18

Az összes egyszerű szubsztanciát vagy teremtetten monaszt nevezhetnénk entelecheiának, mivel bizonyos tökéletesség rejlik bennük (*échousi to entelés*), és megvan bennük az az elégségesség (*autarkeia*), amely belső cselekvéseik forrásává és úgyszólván testetlen automatákká teszi őket (§ 87).

§ 19

Ha léleknek akarunk nevezni mindent, aminek *percepciói és vágyai* vannak abban az általános értelemben, amelyet az imént kifejtettem; minden egyszerű szubsztanciát vagy teremtetten

monászt léleknek lehetne nevezni; de mivel az érzés több mint egyszerű percepció, beleegyezem, hogy az általános monász és entelecheia név elegendő legyen azoknak az egyszerű szubsztanciáknak, amelyeknek csak ez van; és *leleknek* csak azokat nevezzük, amelyeknek percepciója határozottabb és emlékezettel párosul.

§ 20

Mivel saját magunkban tapasztalunk egy olyan állapotot, amikor semmire sem emlékszünk és nincs megkülönböztetett észlelésünk; mint amikor elájulunk, vagy amikor mély, álom nélküli alvásba merülünk. Ebben az állapotban a lélek érzékelhetően nem különbözik egy egyszerű Monádtól; de mivel ez az állapot nem tartós, és a lélek kikerül belőle, ezért több annál (§ 64).

§ 21

És ebből nem következik, hogy az egyszerű szubsztancia ekkor minden észlelés nélkül lenne. Ez nem is lehetséges a fent említett okok miatt; mivel nem tud elpusztulni, és nem tud fennmaradni valamiféle hatás nélkül sem, ami nem más, mint az ő észlelése: de amikor sok apró észlelés van jelen, amelyekben semmi megkülönböztethető nincs, akkor elkábulunk; mint amikor folyamatosan ugyanabba az irányba forgunk többször egymás után, amitől szédülés fog el, ami akár el is ájulhat bennünket, és

nem enged semmit megkülönböztetni. És a halál is ilyen állapotba hozhatja az állatokat egy időre.

§ 22

És mivel minden egyszerű szubsztancia jelenlegi állapota természetes következménye a megelőző állapotának, olyannyira, hogy a jelen magában hordozza a jövőt (§ 360);

§ 23

Ezért, mivel a kábultságból felébredve *tudatára ébredünk* észleléseinknek, szükségszerű, hogy közvetlenül azelőtt is voltak észleléseink, még ha nem is voltunk tudatában; mivel egy észlelés természetes módon csak egy másik észlelésből származhat, ahogyan egy mozgás is természetes módon csak egy másik mozgásból eredhet (§ 401-403).

§ 24

Ebből látható, hogy ha észleléseinkben nem lenne semmi megkülönböztethető és úgymond kiemelkedő, és magasabb rendű, akkor folyamatosan kábult állapotban lennénk. És ez a csupasz Monádok állapota.

§ 25

Azt is látjuk, hogy a Természet kiemelkedő észleléseket adott az állatoknak, azzal a gondoskodással, hogy olyan szervekkel látta el őket, amelyek összegyűjtik a fény sugarait vagy a levegő hullámait, hogy egyesülésük által hatékonyabbá tegyék azokat. Valami hasonló történik a szaglásban, az ízlelésben és a tapintásban, és talán számos más, számunkra ismeretlen érzékben is. És hamarosan elmagyarázom, hogyan reprezentálja a lélekben történő folyamat azt, ami a szervekben zajlik.

§ 26

Az emlékezet egyfajta *következtetési képességet* biztosít a lelkeknek, amely utánozza az értelmet, de meg kell különböztetni tőle. Látjuk, hogy az állatok, amikor észlelnek valamit, ami hatással van rájuk, és amihez hasonlót korábban már észleltek, emlékezetük reprezentációja által számítanak arra, ami az előző észleléshez kapcsolódott, és hasonló érzéseket élnek át, mint akkor. Például: amikor botot mutatnak a kutya-⁶knak, emlékeznek a fájdalomra, amit az okozott nekik, és vonítanak és elfutnak (Prélim.⁶, § 65).

§ 27

És az erős képzelet, amely hat rájuk és felizgatja őket, vagy a korábbi észlelések nagyságából, vagy sokaságából ered. Mert gyakran egy erős benyomás azonnal olyan hatást vált ki, mint egy hosszú szokás vagy sok közepes erősségű, ismétlődő észlelés.

§ 28

Az emberek úgy viselkednek, mint az állatok, amennyiben észleléseik következményei csak az emlékezet elvén alapulnak; hasonlítva az empirikus orvosokhoz, akiknek csak gyakorlati tudásuk van elmélet nélkül; és cselekedeteink háromnegyedében mi is csak empirikusak vagyunk. Például amikor arra számítunk, hogy holnap nappal lesz, empirikusan járunk el, mert ez mindig így történt eddig. Csak a csillagász ítéli meg ezt ésszel.

§ 29

De a szükségszerű és örök igazságok ismerete az, ami megkülönböztet minket az egyszerű állatoktól és megadja nekünk az *Értelmet* és a tudományokat; felemelve minket önmagunk és Isten megismeréséhez. És ezt nevezzük bennünk értelmes Léleknek vagy *Szellemnek*.

§ 30

Szintén a szükségszerű igazságok ismerete és azok elvonatkoztatása által emelkedünk fel a reflexív aktusokhoz, amelyek által arra gondolunk, amit énnek nevezünk, és megfontoljuk, hogy ez vagy az bennünk van: és így amikor magunkra gondolunk, az Létre, a Szubsztanciára, az egyszerűre és az összetettre, az anyagtalanra és magára Istenre gondolunk; felismerve, hogy ami bennünk korlátozott, az benne korlátok

nélküli. És ezek a reflexív aktusok szolgáltatják érvelésünk fő tárgyait (*Théod.*, Préf. *, 4, a⁷)

§ 31

És ebből nem következik, hogy az egyszerű szubsztancia ekkor bármilyen észlelés nélkül lenne. Érvelésünk *két nagy alapelven* nyugszik, az ellentmondás elvén, amely alapján *hamisnak* ítéljük azt, ami ellentmondást tartalmaz, és igaznak azt, ami a hamissal ellentétes vagy annak ellentmondó (§ 44, § 196).

§ 32

És az elégséges alap elvén, amely szerint egyetlen tény sem lehet igaz vagy létező, egyetlen állítás sem lehet valós anélkül, hogy ne lenne elégséges alapja annak, hogy miért így van és nem másképp. Még akkor is, ha ezek az okok legtöbbször nem ismerhetők meg számunkra (§ 44, § 196).

§ 33

Kétféle *igazság* létezik, az *Észbeli* és a *Ténybeli* igazságok. Az Észbeli igazságok szükségszerűek és ellentétük lehetetlen, míg a Ténybeli igazságok esetlegesek és ellentétük lehetséges. Amikor egy igazság szükségszerű, annak okát elemzéssel lehet megtalálni, egyszerűbb eszmékre és igazságokra bontva, míg el nem jutunk az alapvetőekig (§ 170, 174, 189, § 280–282, § 367. Abrégé object. 3).

§ 34

Így a Matematikusoknál az elméleti *tételek* és a gyakorlati szabályok elemzés útján visszavezethetők a *Definíciókra*, *Axiómákra* és *Posztulátumokra*.

§ 35

És végül vannak olyan *egyszerű eszmék*, amelyeknek nem lehet megadni a definícióját; vannak továbbá axiómák és követelmények, vagy egyszóval *alapvető elvek*, amelyeket nem lehet és nem is kell bizonyítani; és ezek az *azonossági kijelentések*, amelyek ellentéte kifejezett ellentmondást tartalmaz (§ 36, 37, 44, 45, 49, 52, 121-122, 337, 340-344).

§ 36

De az *elégséges alapnak* meg kell lennie az *esetleges vagy ténybeli igazságokban* is, vagyis a teremtmények univerzumában szétterjedt dolgok sorozatában; ahol az egyedi okokra való felbontás végtelen részletezésbe mehetne át, a Természet dolgainak hatalmas változatossága és a testek végtelen oszthatósága miatt. Végtelen sok alak és mozgás van jelen és múlt, amelyek jelenlegi írásom hatóokába tartoznak; és végtelen sok apró hajlam és diszpozíció van lelkemben, jelen és múlt, amelyek a célokba tartoznak.

§ 37

És mivel ez az egész *részletezés* csak más, korábbi esetlegességeket vagy még részletesebb dolgokat foglal magában, amelyek mindegyike még hasonló elemzést igényel az indokláshoz, nem jutunk előbbre: és az elégséges vagy végső oknak e részletek vagy *sorozatok* esetlegességein kívül kell lennie, bármilyen végtelen is legyen az.

§ 38

És így a dolgok végső oka egy szükségszerű szubsztanciában kell, hogy legyen, amelyben a változások részletei csak kiválóságként vannak jelen, mint a forrásban: és ezt nevezzük Istennek (§ 7).

§ 39

Mivel pedig ez a szubsztancia elégséges oka minden részletnek, amely mindenhol összekapcsolódik; *csak egy Isten van, és ez az Isten elégséges.*

§ 40

Azt is megítélhetjük, hogy ez az legfőbb szubsztancia, amely egyedi, egyetemes és szükségszerű, és amelyen kívül semmi sincs, ami tőle független lenne, és amely a lehetséges lét egyszerű következménye; nem lehet korlátozott és annyi realitást kell tartalmaznia, amennyi csak lehetséges.

§ 41

Ebből következik, hogy Isten abszolút tökéletes; a *tökéletesség* nem más, mint a pozitív valóság nagysága pontosan véve, félretéve a korlátokat vagy határokat azokban a dolgokban, amelyekben vannak. És ott, ahol nincsenek határok, azaz Istenben, a tökéletesség abszolút végtelen (§ 22, Előszó *, 4 a).

§ 42

Ebből az is következik, hogy a teremtmények tökéletességeiket Isten befolyásából nyerik, de tökéletlenségeik saját természetükből származnak, amely képtelen határok nélkül létezni. Mert ebben különböznek Istentől. A teremtmények ezen *eredendő tökéletlensége* megmutatkozik a testek *természetes tehetetlenségében* (§ 20, 27-30, 153, 167, 377 és köv.).

§ 43

Az is igaz, hogy Istenben nemcsak a létezések forrása van, hanem a lényegeké is, amennyiben valósak, vagy ami valós a lehetőségben. Ez azért van, mert Isten értelme az örök igazságok birodalma, vagy azon ideáké, amelyektől függenek, és nélküle semmi valós nem lenne a lehetőségekben, és nemcsak semmi létező, de semmi lehetséges sem (§ 20).

§ 44

Mert ha van valóság a lényegeekben vagy lehetőségekben, vagy az örök igazságokban, ennek a valóságnak valamely létező és

aktuális dologban kell megalapozva lennie; következésképpen a Szükségszerű Lény létezésében, amelyben a lényeg magában foglalja a létezést, vagy amelyben elég lehetségesnek lenni ahhoz, hogy aktuális legyen (§ 184-189, 335).

§ 45

Így egyedül Istennek (vagy a Szükségszerű Lénynek) van meg az a kiváltsága, hogy léteznie kell, ha lehetséges. És mivel semmi sem akadályozhatja meg annak lehetőségét, ami nem foglal magában semmilyen határt, tagadást, és következésképpen ellentmondást, ez önmagában elegendő Isten létezésének a priori megismeréséhez. Bizonyítottuk ezt az örök igazságok valósága által is. De most a posteriori is bizonyítottuk, mivel esetleges lények léteznek, amelyeknek végső vagy elégséges alapja csak a szükségszerű lényben lehet, amely létezésének alapját önmagában hordozza.

§ 46

Azonban nem szabad azt képzelni néhányakkal együtt, hogy az örök igazságok, mivel Istentől függnék, önkényesek és akaratától függnék, ahogy Descartes látszólag értette és később Poiret úr. Ez csak a esetleges igazságokra igaz, amelyek elve a *megfelelőség* vagy a *legjobb* választása; míg a szükségszerű igazságok kizárólag értelmétől függnék, és annak belső tárgyai (§ 180-184, 185, 335, 351, 380).

§ 47

Így egyedül Isten az ősi egység, vagy az eredeti egyszerű szubsztancia, amelyből minden teremtet vagy származtatott Monász ered és születik, úgyszólván az Istenség folyamatos Villámlásai által pillanatról pillanatra, a teremtmény befogadóképessége által korlátozva, amelynek lényegi tulajdonsága a korlátozottság (§ 382–391, 398, 395).

§ 48

Istenben megvan a *Hatalom*, amely mindennek forrása, aztán a *Tudás*, amely az ideák részleteit tartalmazza, és végül az *Akarat*, amely a változásokat vagy létrehozásokat a legjobb elve szerint végzi (§ 7,149–150). És ez felel meg annak, ami a teremtet monászokban az alanyt vagy alapot, az észlelő képességet és a törekvő képességet alkotja. De Istenben ezek a tulajdonságok abszolút végtelenek vagy tökéletesek; és a teremtet Monászokban vagy entelecheiákban (vagy perfectiabies, ahogy Hermolaus Barbarus fordította ezt a szót) ezek csak utánzatok, a tökéletesség mértéke szerint (§ 87).

§ 49

A teremtményt akkor mondjuk *cselekvőnek* kifelé, amennyiben tökéletessége van, és *szenvedőnek* egy másiktól, amennyiben tökéletlen. Így a Monásznak *cselekvést* tulajdonítunk, amennyiben

elkülönített észleletei vannak, és *szenvedést*, amennyiben zavaros észleletei vannak (§ 32, 66, 386).

§ 50

És egy teremtmény tökéletesebb egy másiknál abban, hogy benne megtalálható az, ami a priori magyarázatot ad arra, ami a másikon történik, és ezért mondjuk, hogy hat a másira.

§ 51

De az egyszerű szubsztanciákban ez csak ideális befolyás egyik monásról a másira, amely csak Isten közreműködésével érvényesülhet, amennyiben Isten ideáiban egy monász ésszerűen követeli, hogy Isten a dolgok kezdetétől fogva a többieket szabályozva tekintettel legyen rá. Mivel egy teremtetten Monásznak nem lehet fizikai befolyása egy másik belsejére, csak ezen a módon lehet egyik a másiktól függő (§ 9, 54, 65–66, 201. Összefoglalás 3. ellenvetés).

§ 52

És ezáltal a teremtmények között a cselekvések és szenvedések kölcsönösek. Mert Isten két egyszerű szubsztanciát összehasonlítva mindegyikben talál okokat, amelyek arra kötelezik, hogy a másikat hozzá igazítsa; és következésképpen ami bizonyos szempontból *aktív*, az egy másik szempont szerint *passzív*: *aktív* annyiban, amennyiben amit benne világosan

megismerünk, az magyarázatul szolgál arra, ami egy másikban történik; és *passzív* annyiban, amennyiben annak oka, ami benne történik, egy másikban világosan megismerhető (§ 66).

§ 53

Mármost, mivel végtelen sok lehetséges univerzum van Isten Ideáiban és csak egy létezhet, kell lennie egy elégséges oknak Isten választásában, amely inkább az egyikre, mint a másokra határozza meg (§ 8, 10, 44, 173, 196 és köv., 225, 414–416).

§ 54

És ez az ok csak a *megfelelőségben* vagy a tökéletesség fokozataiban található, amelyeket ezek a világok tartalmaznak; minden lehetséges jogot formál a létezésre annak a tökéletességnek a mértékében, amelyet magában foglal (§ 74, 167, 350, 201, 130, 352, 345 és köv., 354).

§ 55

És ez a legjobb létezésének oka, amelyet a bölcsesség ismertet meg Istennel, amelyet jósága választ, és amelyet hatalma hoz létre (§ 8, 7, 80, 84, 119, 204, 206, 208. Összefoglalás 1. ellenvetés, 8. ellenvetés).

§ 56

Mármost ez a *kapcsolat* vagy egymáshoz igazodás minden teremtettt dolog között mindegyikhez és mindegyik között az összeshez azt eredményezi, hogy minden egyszerű szubsztancia olyan viszonyokkal rendelkezik, amelyek kifejezik az összes többit, és következésképpen az univerzum örök élő tükre (§ 130,360).

§ 57

És ahogy ugyanaz a város különböző oldalakról nézve egészen másnak tűnik, és mintegy perspektivikusan megsokszorozódik; ugyanígy történik, hogy az egyszerű szubsztanciák végtelen sokasága által mintegy ugyanannyi különböző univerzum van, amelyek mégis csak egyetlen univerzum perspektívái minden egyes Monász különböző nézőpontjai szerint.

§ 58

És ez az eszköz arra, hogy a lehető legnagyobb változatosságot érjük el, de a lehető legnagyobb renddel, vagyis ez az eszköz arra, hogy a lehető legnagyobb tökéletességet érjük el (§ 120, 124, 241 és köv., 214, 243, 275).

§ 59

Továbbá csak ez a hipotézis (amelyet bizonyítottnak merek nevezni) emeli ki megfelelően Isten nagyságát: ezt Bayle úr is elismerte, amikor Szótárában (*Rorarius* szócikk) ellenvetéseket

tett, ahol még azt is felvetette, hogy túl sokat tulajdonítok Istennek, többet, mint ami lehetséges. De nem tudott felhozni semmilyen érvet arra, hogy miért lenne lehetetlen ez az egyetemes harmónia, amely által minden szubsztancia pontosan kifejezi az összes többi azon viszonyok által, amelyekkel hozzájuk kapcsolódik.

§ 60

Egyébként abból, amit most elmondtam, láthatjuk az a priori okokat, hogy miért nem történhetnek másként a dolgok. Mivel Isten az egészet szabályozva tekintettel volt minden egyes részre, különösen minden monászra, amelynek természete reprezentatív lévén, semmi sem korlátozhatja arra, hogy csak a dolgok egy részét reprezentálja; bár igaz, hogy ez a reprezentáció csak zavaros a teljes univerzum részleteiben, és csak a dolgok kis részében lehet elkülönített, vagyis azokban, amelyek vagy a legközelebbiek, vagy a legnagyobbak minden egyes Monászhoz viszonyítva; különben minden monász istenség lenne. Nem a tárgyban, hanem a tárgy megismerésének módosulásában korlátozottak a monások. Mind zavarosan törekednek a végtelenre, az egészre; de az elkülönített észlelések fokozatai által korlátozottak és megkülönböztetettek.

§ 61

És az összetettek ebben szimbolizálnak az egyszerűekkel. Mert mivel minden telített, ami az egész anyagot összeköti, és mivel a

telítettségben minden mozgás hatással van a távoli testekre a távolság arányában, úgy hogy minden test nemcsak azok által érintett, amelyek közvetlenül érintik, és valamiképpen érzékeli mindazt, ami velük történik, hanem rajtuk keresztül érzékeli azokat is, amelyek az elsőket érintik, amelyek őt közvetlenül érintik: ebből következik, hogy ez a kommunikáció bármilyen távolságra kiterjed. Következésképpen minden test érzékeli mindazt, ami az univerzumban történik; olyannyira, hogy aki mindent lát, minden egyes testben olvashatná, ami bárhol történik, sőt ami történt vagy történni fog; megfigyelve a jelenben azt, ami távoli, mind az időben, mind a térben: *sumpnoia panta*, mondta Hippokratész. De egy Lélek csak azt tudja önmagában olvasni, ami benne elkülönítetten reprezentált, nem tudja egyszerre kibontani minden redőjét, mert azok a végtelenbe mennek.

§ 62

Így bár minden teremtetten monász az egész univerzumot reprezentálja, mégis világosabban jeleníti meg azt a testet, amely különösen hozzá van rendelve, és amelynek az entelecheiája: és mivel ez a test a teljesben lévő minden anyag kapcsolata révén az egész univerzumot kifejezi, a lélek is az egész univerzumot reprezentálja azáltal, hogy ezt a testet reprezentálja, amely különös módon hozzá tartozik (§ 400).

§ 63

A Monászhoz tartozó test, amelynek az entelecheiája vagy Lelke, az entelecheiával együtt alkotja azt, amit *élőlényn*ek nevezhetünk, a lélekkel együtt pedig azt, amit *állatnak* hívunk. Ez az élőlény vagy állat teste pedig mindig szerves; mivel minden Monász a maga módján tükrözi az univerzumot, és az univerzum tökéletes rendben van szabályozva, rendnek kell lennie a reprezentálóban is, vagyis a lélek észleleteiben, és következésképpen a testben is, amely szerint az univerzum benne reprezentálódik (§ 403).

§ 64

Így minden élőlény szerves teste egyfajta isteni gépezet vagy természetes automata, amely végtelenül felülmúl minden mesterséges automatát. Mivel egy emberi művészet által készített gép nem gép minden egyes részében. Például: egy sárgaréz kerék fogának olyan részei vagy töredékei vannak, amelyek számunkra már nem mesterségesek, és semmi olyan nincs bennük, ami a gép jellegét mutatná a kerék rendeltetett használatához képest. De a természet gépei, vagyis az élő testek, még legkisebb részeikben is gépek maradnak, egészen a végtelenségig. Ez az, ami megkülönbözteti a Természetet a művészettől, vagyis az Isteni művészetet a miénktől (§ 134, 146, 194, 483).

§ 65

És a természet szerzője képes volt megvalósítani ezt az isteni és végtelenül csodálatos mesterséget, mert az anyag minden része nemcsak végtelenül osztható, ahogy a régiek felismerték, hanem

ténylegesen vég nélkül felosztott is, minden rész részekre, amelyek mindegyikének van saját mozgása, különben lehetetlen lenne, hogy az anyag minden része kifejezze az egész univerzumot (Prélim. [Disc. d. l. conform.], § 70. Théod., §195).

§ 66

Ebből látható, hogy teremtmények, élőlények, állatok, entelecheiák, lelkek világa van az anyag legkisebb részében is.

§ 67

Az anyag minden része felfogható úgy, mint egy növényekkel teli kert, és mint egy halakkal teli tó. De a növény minden ága, az állat minden tagja, nedveinek minden cseppje szintén ilyen kert vagy ilyen tó.

§ 68

És bár a kert növényei között lévő föld és levegő, vagy a tó halai között lévő víz nem növény vagy hal; mégis tartalmazznak ilyeneket, de többnyire számunkra észrevehetetlen finomságban.

§ 69

Így nincs semmi műveletlen, terméketlen, halott az univerzumban, nincs káosz, nincs zűrzavar, csak látszólag; körülbelül úgy, ahogy egy tóban távolról nézve csak zavaros

mozgást és nyüzsgést látnánk, hogy úgy mondjam, a tó halainak mozgását, anélkül hogy magukat a halakat meg tudnánk különböztetni.

§ 70

Ebből látható, hogy minden élő testnek van egy uralkodó entelecheiája, amely az állatban a lélek; de ennek az élő testnek a tagjai tele vannak más élőlényekkel, növényekkel, állatokkal, amelyek mindegyikének megvan a maga entelecheiája vagy uralkodó lelke.

§ 71

De nem szabad azt képzelni, mint néhányan, akik félreértették gondolatomat, hogy minden léleknek van egy saját vagy hozzá rendelt anyagtömege vagy -része örökre, és hogy következésképpen más, mindig szolgálatára rendelt alsóbbrendű élőlényeket birtokol. Mert minden test örökös áramlásban van, mint a folyók; és folyamatosan részek lépnek be és távoznak belőlük.

§ 72

Így a lélek csak fokozatosan és lépésről lépésre változtatja testét, úgy hogy soha nincs egyszerre megfosztva minden szervétől; és gyakran van metamorfózis az állatokban, de soha nincs metempsychosis vagy lélekvándorlás: nincsenek teljesen

elkülönült Lelkek sem, sem test nélküli szellemek. Egyedül Isten teljesen elkülönült.

§ 73

Ez az oka annak is, hogy soha nincs sem teljes keletkezés, sem tökéletes halál a szó szigorú értelmében, amely a lélek elválásában állna. És amit Keletkezéseknek nevezünk, azok fejlődések és növekedések; mint ahogy amit halálnak nevezünk, azok beburkolózások és csökkenések.

§ 74

A filozófusok nagyon zavarban voltak a formák, entelecheiák vagy Lelkek eredetét illetően; de ma, amikor a növényeken, rovarokon és állatokon végzett pontos kutatások révén észrevették, hogy a természet szerves teste soha nem keletkeznek káoszból vagy rothadásból, hanem mindig magokból, amelyekben kétségtelenül volt valamiféle preformáció; úgy ítélték meg, hogy nemcsak a szerves test volt már ott a fogantatás előtt, hanem egy lélek is ebben a testben, egyszóval maga az állat; és hogy a fogantatás által ez az állat csak egy nagy átalakulásra lett előkészítve, hogy egy másik faj állatává váljon.

§ 75

Az állatok, amelyek közül néhányan a fogantatás révén a nagyobb állatok szintjére emelkednek, spermatikusnak nevezhetők; de

azok közülük, amelyek megmaradnak saját fajukban, vagyis a többségük, születnek, szaporodnak és elpusztulnak, mint a nagy állatok, és csak egy kis számú kiválasztott jut nagyobb színpadra.

§ 76

De ez csak az igazság fele volt: így arra következtettem, hogy ha az állat soha nem kezdődik természetes úton, akkor természetes úton nem is ér véget; és hogy nemcsak hogy nem lesz keletkezés, de nem lesz teljes pusztulás sem, sem szigorú értelemben vett halál. És ezek az a posteriori következtetések, amelyeket a tapasztalatokból vontunk le, tökéletesen összhangban vannak a fent levezetett a priori elveimmel.

§ 77

Így elmondhatjuk, hogy nemcsak a lélek (egy elpusztíthatatlan univerzum tükre) elpusztíthatatlan, hanem maga az állat is, bár gépezetének egy része gyakran elpusztul, és szerves burkait leveti vagy felveszi.

§ 78

Ezek az elvek lehetővé tették számomra, hogy természetes módon megmagyarázzam a lélek és a szerves test egységét vagy megfelelését. A lélek követi a saját törvényeit, és a test is a sajátjait; és találkoznak az összes szubsztancia közötti előre

meghatározott harmónia erejénél fogva, mivel mindannyian ugyanannak a világegyetemnek a reprezentációi.

§ 79

A lelkek a végső okok törvényei szerint cselekszenek, vágyak, célok és eszközök által. A testek a ható okok vagy mozgások törvényei szerint cselekszenek. És a két birodalom, a ható okok és a végső okok birodalma harmonikus egymással.

§ 80

Descartes felismerte, hogy a lelkek nem adhatnak erőt a testeknek, mivel az anyagban mindig ugyanannyi erő van. Mindazonáltal úgy vélte, hogy a lélek megváltoztathatja a testek irányát. De ez azért van, mert az ő idejében még nem ismerték a természet azon törvényét, amely az anyag teljes irányának megmaradását is magában foglalja. Ha észrevette volna ezt, eljutott volna az én előre meghatározott harmónia rendszeremhez.

§ 81

E rendszer szerint a testek úgy cselekszenek, mintha (lehetetlenül) nem lennének lelkek; és a Lelkek úgy cselekszenek, mintha nem lennének testek; és mindkettő úgy cselekszik, mintha egyik hatna a másikra.

§ 82

Ami a Szellemeket vagy értelmes Lelkeket illeti, bár úgy találom, hogy alapvetően ugyanaz a dolog van minden élőlényben és állatban, mint amit az imént mondtunk (nevezetesen, hogy az állat és a lélek csak a világgal kezdődik, és nem is ér véget, csak a világgal), mégis van valami különleges az értelmes Állatokban, hogy az ő kis spermatikus Állataik, amíg csak azok, csak közönséges vagy érzékelő lélekkel rendelkeznek; de amint azok, amelyek úgymond kiválasztattak, tényleges fogantatás által eléri az emberi természetet, érzékelő lelkük az értelem szintjére és a Szellemek kiváltságára emelkedik.

§ 83

A közönséges Lelkek és a Szellemek közötti számos különbség között, amelyekből már néhányat megemlítettem, van még ez is: hogy a lelkek általában élő tükrök vagy képmásai a teremtmények univerzumának; de a szellemek ezen felül magának az Istenségnek, vagy magának a természet alkotójának képmásai: képesek megismerni a világegyetem rendszerét és utánozni valamit belőle építészeti mintákkal; minden szellem olyan, mint egy kis istenség a saját területén.

§ 84

Ez teszi lehetővé, hogy a Szellemek képesek legyenek egyfajta Társaságba lépni Istennel, és hogy Ő számukra nemcsak az, ami

egy feltaláló a Gépéhez képest (mint ahogy Isten a többi teremtményhez viszonyul), hanem az is, ami egy Fejedelem az alattvalóihoz képest, sőt egy apa a gyermekeihez képest.

§ 85

Ebből könnyen levonható a következtetés, hogy minden Szellem együttese kell, hogy alkossa Isten Városát, vagyis a legtökéletesebb Államot, amely lehetséges a legtökéletesebb Uralkodó alatt.

§ 86

Ez az Isten Városa, ez a valóban egyetemes Monarchia egy Erkölcsi Világ a Természeti világban, és ez a legmagasztosabb és legistenibb Isten műveiben: és ebben áll valójában Isten dicsősége, mivel nem lenne dicsőség, ha nagyságát és jóságát nem ismernék fel és csodálnák a szellemek, és ugyancsak ezen isteni Város vonatkozásában van tulajdonképpen Jósága, míg bölcsessége és hatalma mindenütt megmutatkozik.

§ 87

Ahogy fentebb megállapítottuk a tökéletes Harmóniát a két természeti Birodalom között, az egyik a Ható okok, a másik a Célok birodalma, itt még egy másik harmóniát kell megjegyeznünk a Természet Fizikai birodalma és a Kegyelem Erkölcsi birodalma között, vagyis Isten mint a világegyetem

Gépezetének Építésze és Isten mint a Szellemelek isteni Városának Uralkodója között (§ 62, 74, 118, 248, 112, 130, 247).

§ 88

Ez a Harmónia azt eredményezi, hogy a dolgok magának a Természetnek az útjain vezetnek a Kegyelemhez, és hogy például ennek a földgolyónak természetes úton kell elpusztulnia és megújulnia azokban a pillanatokban, amikor azt a Szellemelek kormányzása megkívánja; egyesek büntetésére és mások jutalmazására (§ 18 sqq., 110, 244-245, 340).

§ 89

Azt is mondhatjuk, hogy Isten mint Építész mindenben kielégíti Istent mint törvényhozót; és így a bűnöknek magukkal kell hordozniuk büntetésüket a természet rendje szerint; és magának a dolgok mechanikai szerkezetének erejénél fogva; és ugyanígy a szép cselekedetek is magukhoz vonzzák jutalmukat gépi úton a testekre vonatkozóan; bár ez nem történhet és nem is kell, hogy mindig azonnal megtörténjen.

§ 90

Végül e tökéletes kormányzás alatt nem lenne jó Cselekedet jutalom nélkül, sem rossz büntetés nélkül: és mindennek a jók javára kell válnia; vagyis azokéra, akik nem elégedetlenkedők ebben a nagy Államban, akik bíznak a Gondviselésben, miután

teljesítették kötelességüket, és akik szeretik és megfelelően utánozzák minden jó Szerzőjét, örömeiket lelve tökéletességeinek szemlélésében az igazi *tiszta szeretet* természete szerint, amely örömet talál a szeretett lény boldogságában. Ez készíti a bölcs és erényes személyeket arra, hogy mindent megtegyenek, ami látszólag megfelel az előzetes isteni akaratnak; és mégis elégedettek legyenek azzal, amit Isten ténylegesen megtörténni enged titkos, következményes és döntő akarata által; felismerve, hogy ha eléggé érthetnénk a világegyetem rendjét, azt találnánk, hogy az felülmúl minden bölcs kívánságot, és lehetetlen jobbá tenni, mint amilyen; nemcsak az egész szempontjából általában, hanem különösen a mi szempontunkból is, ha megfelelően kötődünk a Mindenség Szerzőjéhez, nemcsak mint létünk Építészéhez és ható okához, hanem mint Mesterünkhöz és végső okhoz is, akinek akaratunk minden célját meg kell határoznia, és aki egyedül képes boldogságunkat megteremteni (Előszó *, 4 a b¹⁴. § 278. Előszó *, 4 b¹⁵).

VÉGE

¹⁴ Erdm. kiad., 469. o.

¹⁵ Erdm. kiad., 469 b. o.



CosmicPhilosophy.org

<https://hu.cosmicphilosophy.org/>

Nyomtatva: 2025. november 22.

Egyéb projekteink:

- ▶ GMODEbate.org: Olyan projekt, amely a eugenika, a szcientizmus, a "tudomány-filozófia szétválasztási mozgalom", a "tudományellenes narratíva" és a tudományos inkvizíció modern formáinak filozófiai alapjait vizsgálja.